

IZ INOSTRANIH ARMIIJA

SAD I ZEMLJE AMERIČKOG KONTINENTA

F. N.: DA LI POSTOJE KRITIČNE SIROVINE ZA VOJNU INDUSTRIJU SAD

Neupućenom vojnom, tehničkom ili ekonomskom stručnjaku moglo bi izgledati da za industriju SAD ne postoje kritične sirovine. Ovakav zaključak donekle nameću i same činjenice, kao što su: velika vojna i ekonomska pomoć inostranstvu, snabdevanje i oprema oružanih snaga i masovna proizvodnja vojnog materijala u SAD. Međutim, ako se malo pažljivije pregledaju američke novine, tehnički i ekonomski časopisi, dobija se sasvim drukčija slika. Danas više nije teško naći reklamu nekog američkog preduzeća sličnu ovoj: »Naš televiziski prijemnik je tehničko savršenstvo, a za njegovu izradu utrošeno je vrlo malo kritičnog materijala«. Kao značajan uspeh te publikacije ističu još i mogućnost da se danas za izradu nekog važnijeg dela broda može upotrebiti plastična masa ili keramika, umesto dosadanje skupocene legure.

Do 1939 godine problem sirovina u SAD nije stvarno ni postojao, ali se već u toku Drugog svetskog rata situacija izmenila. Pojam kritičnih sirovina nije više bio nepoznat, mada se u toku rata i prvih posleratnih godina nisu pojavljivali neki osetljiviji problemi. Do promene stanja nije došlo zbog sužavanja sirovinske baze, već su u pitanju bili sasvim drugi razlozi.

Moderna oprema armija, pa i oružanih snaga SAD, apsorbuje sve više sirovina, i to baš onih koje su inače kritične, odnosno kojih ima jedva dovoljno da podmiri potrebe civilne industrije. Međutim, porast svetske proizvodnje, a posebno američke proizvodnje kritičnih sirovina, ne ide u korak sa porastom potreba.

Danas se za vojnu industriju SAD postavlja problem svega nekih desetak kritičnih sirovina, ali će tendencija porasta potreba pri proizvodnji raznih materijala besumnije povećati u skoroj budućnosti njihov broj. Pri razmatranju ovog pitanja treba imati u vidu sadanje uslove pod kojima se razvija vojna industrija SAD i stanje koje bi nastalo u slučaju eventualnog ratnog sukoba.

Uprkos povećane proizvodnje naoružanja, industrija SAD ima, uglavnom, mirnodopski karakter, tj. privreda se razvija u uslovima ograničene industrijske mobilizacije. Sada na vojnu industriju otpada godišnje prosečno 15% svih sirovina koje troši celokupna industrija SAD. Međutim, ovaj procenat nije tačan pokazatelj pravog stanja. Analiza po pojedinim materijalima ukazuje na postojanje ozbiljnih problema. Vojna industrija troši više od 50%, pa i do 90%, godišnje proizvodnje i uvoza tako važnih sirovina kao što su: bakar, nikel, kobalt, litijum i kvarc.

U slučaju povećane proizvodnje ratnog materijala civilna industrija ne bi bila u stanju da oslobodi potrebne količine čitavog niza sirovina. Zbog pomenutih razloga eventualni ratni sukob u kome bi učestvovala SAD doveo bi do ozbiljne nestašice većeg broja sirovina.

Pregled stanja dvadesetak sirovina i materijala daje dovoljno podataka za realnu ocenu težine problema.

Iz pregleda se može stvoriti zaključak da, u pogledu izvesnih sirovina, vojna industrija SAD u priličnoj meri zavisi od uvoza. Vrlo je značajno to da veći broj izvoznika strategijskih sirovina u SAD predstavljaju baš zemlje Jugoistočne Azije i Južne Amerike. Iz toga proizlazi velika zainteresovanost SAD za ove zemlje koja se preko ekonomskog odražava, naravno, i na političkom polju. Ovo dolazi naročito do izražaja pri pojavama kad se usled tendencija političkog i ekonomskog osamostaljivanja nekih od pomenutih zemalja — izvoznica pojavljuju i znaci strukturnih promena njihovog izvoza, pa čak i manje ili veće preorijentacije čitave njihove izvozne politike. Najzad, sistem raznih paktova, konkretno Paname-

PREGLED STANJA I UVOZA SIROVINA U SAD

Sirovina	Zavisnost od uvoza u procentima	Z e m l j e iz kojih se uvozi	U p o t r e b a	Zadovoljenje potreba
Antimon	75	Bolivija, Meksiko, Južnoafrička Unija	Za proizvodnju legure za olovne akumulatore i plastove kablova, vatrostalne tekstile, boje i gledi za keramiku.	Zadovoljava potrebe
Azbest	95	Kanada, Južnoafrička Unija, Južna Rodezija, Bolivija	Za proizvodnju izolacionog i vatrostalnog materijala, zaptivača i sl.	Nedovoljno
Boksit	65	Hol. i Brit. Gijana, Indonezija	Za industriju aluminijuma i njegovih legura. Za hemisku industriju.	Zadovoljene su potrebe
Berilijum	90	Južnoafrička Unija, Brazilija, Juž. Rodezija	Za legiranje bakra i u industriji atomske energije.	Kritično stanje
Bizmut	50-55	Peru, Kanada, Meksiko, Jugoslavija	Za električne osigurače, vazduhoplovnu industriju, automobilsku industriju, industriju lekova.	Zadovoljava potrebe
Hrom	99	Južnoafrička Unija, Turska, Filipini, Juž. Rodezija	Za proizvodnju kvalitetnih i brzoreznih čelika i u hemiskoj industriji.	Potrebe veće od uvoza
Kobalt	90	Belgiski Kongo, Rodezija, Francuski Maroko, Kanada	Za kobaltne legure za delove mlaznih aviona, magnete i električni konstruktivni materijal.	Potrebe veće od uvoza
Bakar	35	Čile, Meksiko, Kanada	Za elektrotehničke kablove i konstruktivni materijal, municiju i pribor.	Dovoljno
Fluor	35	Kanada, Nemačka, Meksiko, Španija	Za proizvodnju čelika, industriju stakla, fluorovodonične kiseline.	Dovoljno
Ilmenit	32	Indija	Za legure (uglavnom titana), površinsku obradu valjanih materijala, keramike.	Dovoljno
Industriski dijamanti	100	Belgiski Kongo, Franc. Zap. Afrika, Zlatna Obala, Brazilija, Brit. Gijana	Za alate za bušenje, matrice za izvlačenje tankih žica.	Dovoljno
Gvozdena ruda	8	Čile, Švedska, Kanada, Brazilija, Alžir	Osnovna sirovina u industriji gvožđa i čelika.	Dovoljno
Ležaji od dragog kamena	90	Švajcarska	U industriji satnih, vazduhoplovnih i drugih instrumenata.	Dovoljno

Sirovina	Zavisnost od uvoza u procentima	Z e m l j e iz kojih se uvozi	U p o t r e b a	Zadovoljenje potreba
Olovo	45	Meksiko, Kanada, Peru, Jugoslavija	Za olovne akumulatore, boje, plašteve kablova, lem i ležaje.	Dovoljno
Mangan	90	Indija, Zlatna Obala, Kuba, Južnoafrička Unija, Maroko, Meksiko	U industriji čelika, suvih baterija, strategiskih hemikalija.	Nedovoljno
Liskun	95	Indija, Brazilija, Madagaskar, Kanada	Za industriju elektronskih cevi, električnih kondenzatora (kao električna izolacija).	Jedva dovoljno
Živa	90	Španija, Italija, Jugoslavija, Meksiko	Za električne aparate, specijalne instrumente, u hemskoj i industriji lekova.	Dovoljno
Nikl	99	Kanada	Za legiranje čelika, magnetnih materijala i radioindustriju.	Nedovoljno
Platina	90	Kanada, Kolumbija, Južna Afrika	U hemskoj i elektrotehničkoj industriji i u medicinske svrhe.	Dovoljno
Kristali kvarca	100	Brazilija	U elektronskim uređajima i optičkoj industriji.	Dovoljno
Kaučuk	100	Malaja, Indonezija, Tajland	U automobilskoj i elektrotehničkoj industriji.	Svega 80%
Rutili	31	Australija	Kao rudača za dobivanje titana; u elektrotehničkoj i hemskoj industriji.	Dovoljno
Selen	34	Kanada	Kod izrade stakla, gume, pigmenta i elektronskoj industriji (suvi ispravljači).	Svega 80%
Kalaj	100	Malaja, Indonezija, Bolivija	Kao metal za legiranje olova, bakra i ostalih metala, kalaisanje, lem.	Potrebe veće od uvoza
Volfram	52	Bolivija, Portugalija, Španija, Brazilija	Za legiranje brzoreznih čelika, u konstruktivnom materijalu mlaznih motora i elektronskoj industriji.	Dovoljno
Cink	35	Kanada, Meksiko	Za galvaniziranje, legiranje, u pigmentima.	Dovoljno

ričkog, kao i onog u Jugoistočnoj Aziji, svakako ima i ekonomsku podlogu u kojoj obezbeđenje sirovinskim izvorima pretstavlja značajan element.

Posmatrajući problem strategijskih sirovina u svetlu eventualnog ratnog sukoba, očigledno je da bi ratna razaranja i početni razvoj ratnih operacija stvorili teškoće u snabdevanju SAD iz pojedinih dosadanih izvora sirovina. Pod ovakvim uslovima još više bi se komplikovala situacija nastala usled već ranije pomenutog porasta potreba.

Takva ocena problema kritičnih sirovina bila bi ipak jednostrana, ukoliko se ne bi uzeli u obzir još neki činioci.

Postojanje većih rezervi sirovina za ratnu industriju i gotovog ratnog materijala kako u SAD, tako i u zemljama njenih saveznika, može u slučaju rata odgoditi teškoće za nekih 3—5 godina. Da je ovo moguće može poslužiti kao primer stanje u nemačkoj vojnoj industriji u toku Prvog, a naročito Drugog svetskog rata.

SAD već sada delimično sprovode sistem planiranog utroška i raspodele kritičnih sirovina. Uvedena je jedna vrsta kontingentiranja pojedinih sirovina za potrebe vojne industrije. Zatim, uvedeni su standardi utroška kritičnih sirovina za svu vojnu opremu. Ove mere, a sem toga i štednja i smanjenje proizvodnje ratne opreme, mogu dovesti u sklad potrebe industrije sa proizvodnjom materijala i uvozom sirovina.

Nova tehnološka rešenja, odnosno zamena kritičnih strategijskih materijala novim, kojih ima u dovoljnim količinama, mogu u velikoj meri ublažiti nestašicu pojedinih sirovina. Napredak u tehnologiji materijala za elektronske uređaje i aparate verovatno je najubedljiviji dokaz koliko se može postići u tom pravcu. Miniaturizacija, izrada sprovodnih plastičnih masa koje zamenjuju metale, tranzistori umesto elektronskih cevi, pa *štampana kola*¹⁾ koja zamenjuju metalne sprovodnike, zavojnice i kondenzatore klasične izrade i upotreba kristala umesto cevnih ili suvih usmerača, sve to pretstavlja značajnu uštedu bakra, liskuna, aluminijuma, nikla, volframa i niza drugih »kritičnih« materijala.

Međutim i dalje ostaje činjenica da za američku vojnu i civilnu industriju postoje kritične sirovine. Svako povećanje proizvodnje vojne industrije može dovesti samo do povećanja broja kritičnih materijala, što se na kraju mora negativno odraziti i na pojedine grane civilne industrije. Ova činjenica je, pored političkih faktora, uticala na smanjenje vojnih porudžbina u toku prva tri kvartala ove godine. Vrlo je značajno da problem kritičnih sirovina postoji i u zemlji koja spada i u red najbogatijih država sirovinama.

Tendencija porasta potreba već sada kritičnih sirovina prouzrokovana je uvođenjem sve većeg broja novih uređaja, oružja i nove opreme u naoružanje Armije SAD. Zbog toga, i pored činilaca koji mogu smanjiti problem sirovina za vojnu industriju SAD, oni negativni imaju prevagu. Izbijanje ratnog sukoba u kojem bi bile angažovane i SAD, zaoštrilo bi problem sirovina, a to bi verovatno uslovlilo pojavu izvesnih korektura i novina u vojnoj tehnici.

ZEMLJE BRITANSKE ZAJEDNICE NARODA

KANADSKÉ VEŽBE U ARKTIČKOM RATOVANJU

Nedavno je u arktičkim predelima Kanade održana vežba u zimskom ratovanju. Vežba je dobila naziv *Bulldog II*.

Kanadski vojnici koji su markirali neprijateljske trupe dovedeni su vazdušnim putem preko Severnog Pola i spušteni padobranima u arktičke »stepe« gde su zauzeli svoje određene položaje. Oni se nalaze oko kombinovane radarsko-meteorološke stanice u blizini severozapadne obale Hadzonskog Zaliva.

Osnovnu zamisao pretstavlja neprijateljski udar, izvršen sa velike daljine (preko Severnog Pola), a sama vežba spada u najinteresantnije vežbe koje je ikada organizovala Kanadska armija.

¹⁾ Kola i elementi kola koji se nanose lakovima i bojama a zatim peku.

Prvi znak opasnosti za braniocce, koji su bazirali na foru Čerčil, 350 milja na jugu, bio je kada je meteorološka stanica iznenada prestala sa emitovanjem biltena koji se objavljuju u razmacima od jednog časa. Umesto biltena bilo je, možda, samo nekoliko užurbanih reči opomene pre no što su operateri meteorološke stanice bili »savladani«.

Osmatranje neprijatelja. — Po mišljenju dopisnika koji prisustvuju vežbi, njena osnovna zamisao je prilično realna, pod pretpostavkom da bi eventualan protivnik hteo da veže znatne snage branioca u Arktiku, dok bi svoj glavni udar upravio na Evropu ili na neko drugo mesto.

Osmatranje napadačkih delova vršile su male grupe rendžera ili drugih specijalnih delova, kao i »begunci« iz pomenute meteorološke stanice, a zadatak starijina braniocvih jedinica bio je da provere dobijene podatke o neprijatelju. Za ovo su najpogodnije sredstvo vazdušna izviđanja, kao i što brže upućivanje izvesnih snaga u cilju prepada na neprijateljsko mesto iskrcavanja. Ove snage su takođe bile transportovane vazduhom. U toku vežbe bila su predviđena najmanje 2 vazdušna desanta (ljudstva i opreme), što je omogućilo da se ispitaju mnoge novine i usavršavanja u arktičkoj odeći, ratnoj opremi, oružju i tehničkim aparatima i uređajima.

Specijalna odeća. — Trupe u ovoj vežbi bile su opremljene specijalnom zimskom odećom i obućom. Zaštita nogu (dva para čakšira i čizme poznate pod nazivom *mukluks*) potiče od usavršavanja sistema kojim se zaštićuju Eskimi. Izvesna oprema, koja je trebala da bude isprobana na vežbi, nije prikazana javnosti i njeni tehnički podaci ostali su u tajnosti. Neki delovi odeće proizvedeni su od strane britanskog Ministarstva snabdevanja, u Londonu, čiji ih je predstavnik lično doneo na vežbu. Na samoj vežbi tu je odeću stavio na sebe jedan kanadski naučni radnik, koji se tom prilikom imao prvi put da spušta padobranom — u okviru braniocčevog protivnapada.

Pored toga, tehničari, psiholozi, fiziolozi, fizičari, hemičari i drugi stručnjaci, koji rade sa kanadskom Zapadnom komandom, iskoristili su vežbu za povećanje iskustava i poznavanja suštine arktičkog ratovanja.

Najzad, izvesni specijalisti kretali su se među braniocčevim trupama, vršeći jednu anketu putem deljenja kartončića na kojima su bile ispisane sledeće rečenice: »Potpuno sam zadovoljan; Mislim da je ova vežba mogla biti bolje vođena; Smatram da su naša oprema i naoružanje dobri« i razne druge. Vojnici su imali da izaberu kartončić koji su želeli, a iz tog izbora, njegovom analizom, proizšao bi izvestan zaključak o moralu trupe.

Moguće diverzije. — U krugovima zapadnih stručnjaka ne očekuje se da bi eventualan neprijatelj pokušao da zauzme prostranu teritoriju Severne Kanade. Međutim, smatra se da bi on mogao pokušati da montira »bučan« manevar na tom prostoru, kao diverziju, ili samo »tih« manevar, sa nadom da će moći da obrazuje stanicu za popunu pogonskim gorivom na ledenom području ili da uredi jednu tačku sa koje bi mogao bombardovati kanadske i američke gradove na jugu.

I u jednom i u drugom slučaju eventualnog protivnika ne bi bilo lako oterati i, baš zbog toga, ove vežbe treba da pruže korisne pouke za organizovanje odbrane na pomenutom području.

(Daily Telegraph, 3 decembar 1954)

FRANCUSKA I ZEMLJE BENELUKSA

REORGANIZACIJA FRANCUSKE ARMIIJE I NARODNE ODBRANE

Krajem decembra prošle godine, u vidu jednog ekspozea pred Komisijom narodne odbrane francuske Skupštine, pretsednik vlade Mandes-Frans i ministar narodne odbrane Emanuel Tampl izneli su glavne smernice novog plana reorganizacije francuske vojske koji je još u fazi proučavanja.

Prema zvaničnim komentarima objavljenim tom prilikom, predviđena reorganizacija zasnivala bi se na najnovijim iskustvima atomske strategije. Radi se o tome da se francuske oružane snage i ostale službe i ustanove od kojih one zavise prilagode tehničkom napretku koji je ostvaren tokom poslednjih godina. Ukratko, nastojanja su usmerena ka modernizaciji francuske narodne odbrane.

Tehnički napredak se, prema mišljenju stručnjaka, naročito pokazao u ovim oblastima: nuklearnog oružja, dirigovanih projektila i oružja sa kumulativnim dejstvom. Ovo novo naoružanje je i poslužilo kao argument tvorcima ovog plana reorganizacije oružanih snaga da preporučuje promene koje se odnose na sam organski sastav jedinica, na pitanje ljudstva i materijala. Velike jedinice bile bi rasterećene, dok bi njihova pokretljivost i vatrena moć istovremeno bile povećane; težilo bi se, tokom jednog dužeg vremenskog perioda, da se sadašnja divizija zameni brigadom tipa *brigade Javelot* koji se dobro pokazao tokom poslednjih velikih manevara u Zapadnoj Nemačkoj.

Povećanje pokretljivosti i vatrene moći velikih jedinica očigledno sadrži u sebi izmenu njihove unutrašnje organizacije i sastava malih jedinica. Konačno, predviđena reorganizacija francuske vojske treba da se odnosi i na osnovni element celokupne vojne organizacije — pojedinačnog borca — koga treba što je moguće svestranije obučiti. Ova svestranost mora biti, tim pre, glavna karakteristika kadrova, nižih i viših, nove Francuske armije.

U predviđenom planu reorganizacije nalaze se mnoge ideje koje su već ranije branjene ili napadane od strane pojedinih vojnih pisaca. Prema mišljenju pisca ovog članka, postalo je zaista nemoguće dalje braniti dosadašnju vojnu organizaciju Francuske.

Međutim, ostvarenje ovoga plana naznačenih reformi naići će, besumnje, na mnogobrojne prepreke, od kojih bar polovina neće biti ideološke prirode. Iz čisto tehničkih razloga mogli bi biti prihvaćeni zahtevi pokretljivosti i brzine budućih jedinica. Zvanično mišljenje francuskih vojnih krugova je približno ovako: nova oruđa, s obzirom na njihovo masovno destruktivno dejstvo, stvorice na bojištu velike »prazne prostore«. Da bi se mogla voditi »bitka za prazne prostore«, potrebna je armija sposobna za brzo premeštanje. Pokretljivost trupa pruža, s druge strane, mogućnost rasturanja, što pretstavlja jedino protivsredstvo atomskom bombardovanju. Ovo rasturanje sadrži u sebi neku vrstu rasturanja (topljenja) unutrašnje organizacije velikih jedinica. Biće trenutaka kada će svaka međusobna veza, svaka mogućnost prenošenja naredjenja ili zapovesti, svaki spoljni uticaj na održavanje discipline biti prekinuti. Da bi borac i pod takvim uslovima mogao produžiti izvršenje svoga zadatka, treba da bude svestrano obučen, tj. da se može podjednako koristiti celokupnim lakim naoružanjem, da podjednako vešto upravlja svima vozilima, da se podjednako služi svima sredstvima i aparatima za vezu, itd.

Ostalo bi još jedno pitanje koje treba razmotriti, ističe dalje pisac članka, a koje je isto tako važno kao i ova ranija. Naime, treba znati kakav moralni lik ovakvog svestranog borca treba izgraditi da bi on zaista postao ono što se od njega očekuje, tj. da bi mogao sa uspehom da radi pod novim ratnim uslovima »velikih praznih prostora«.

Pod pretpostavkom da svi tehnički uslovi oko predviđenih reformi budu savladani, problem stvaranja ovakvog novog tipa borca ostaće nerešiv. Da bi se mogao rešiti, potrebno je najpre novim regrutima pružiti ubedljiv razlog zašto se treba boriti, pa, eventualno, u pojedinačnoj borbi, čak i tući na život i smrt. Mogla bi se na ovo, završava pisac članka, možda, staviti primedba da je to pitanje političke prirode i dobro organizovane propagande. Ustvari, nikakva naročita propaganda ne bi bila potrebna kada bi se otvoreno izjavilo da se jedini zadatak Armije sastoji u odbrani nacionalne teritorije od svake agresije.

ŠVEDSKA

JOŠ NEKI PODACI O ODBRANI ŠVEDSKE

Pored informacija iz inostrane štampe koje smo u poslednje vreme objavili o odbranbenim naporima Švedske¹⁾, ovog puta donosimo izvode iz dva članka koji tretiraju istu materiju, pošto u njima ima niz prilično interesantnih detalja. Prvi članak je napisao Švajcarac Rober Mone, a drugi Amerikanac G. Alison Rejmond.

Švedska želi da brani svoju neutralnost

Vojno-politička situacija Švedske umnogome je slična švajcarskoj. Ova skandinavski zemlja — baš kao i Švajcarska — uspela je da održi svoju neutralnost u toku prošlog svetskog rata, što je uticalo na nju da zauzme drugačiji stav od svojih suseda. Uverena da njena neutralnost u znatnoj meri doprinosi konsolidaciji i njene posestrime Finske, Švedska nije htela da pristupi NATO-u, kao što je to bio slučaj sa Norveškom i Danskom. Ona smatra da bi u slučaju katastrofalne, ali ne i potpuno isključene pretpostavke eventualnog novog svetskog rata, mogla biti pošteđena, pošto bi se moglo desiti da poprište Evrope, u pogledu severnih granica, ne pređe Baltičko More sa svojim glavnim pravcima dejstva preko Srednje Evrope i Nemačke. Međutim, u slučaju da se ove nade ne ispune i Finska bude pregažena, operacije u Finskoj trebale bi da stvore Švedskoj potrebno vreme za mobilizaciju njene Armije i pritanje u pomoć od strane onih zemalja koje bi bile u neprijateljstvu sa agresorom.

Na bazi ovakvih strategiskih razmatranja, Švedska ostaje izvan dvaju blokova koji stoje jedan nasuprot drugome. No, ona je svesna da neutralnost jedne zemlje ima vrednost samo u onoj meri u kojoj je ta zemlja sposobna da nametne poštovanje te neutralnosti, zbog čega Švedska čini znatne žrtve i napore u cilju ojačanja i modernizacije svoje vojske. Ova mala zemlja, sa nešto više od 7 miliona stanovnika, ima zasada godišnji vojni budžet od 2.020 miliona švedskih kruna²⁾. Program naoružanja predviđa 2.745 miliona kruna, po godišnjim kvotama od po 65 miliona kruna.

Kao i u slučaju Švajcarske, izgradnja jedne relativno snažne Švedske armije ima za osnovni cilj da eventualnog agresora ubedi u to da cena osvajanja te zemlje ne bi bila u srazmeri sa koristima koje bi mu to osvajanje pružilo. U tu svrhu, Generalštab zahteva znatno ojačanje vazdušne odbrane. Lovачка avijacija treba da bude povećana za 18%, a lovci-bombarderi za 20%; broj noćnih lovaca treba da bude utrostručen. Na taj se način budžet vazduhoplovstva povećava sa 32 na 37% celokupnog vojnog budžeta.

S obzirom na iznete činjenice, Švedska je morala da pristupi izvesnom smanjenju troškova kopnene vojske i mornarice. Predviđa se izvesna mala redukcija efektivna kopnenih trupa, stim da im se vatrena moć povećava uvođenjem modernog naoružanja velikog kapaciteta i dirigovanih projektila. Razvoju PA artiljerije biće posvećen poseban napor, pošto će ona dobiti 25% kredita koji su bili predviđeni za zemaljsko naoružanje.

Mornarica će takođe, sa svoje strane, morati da podnese potrebne žrtve u prilog vazdušnog oružja. Krediti za flotu biće reducirani sa 20 na 17% celokupnog vojnog budžeta. Napori za modernizaciju biće upravljani na izgradnju lakih jedinica, a naročito podmornica, koje će u sadejstvu sa moćnim obalskim baterijama braniti obale Švedske. Nasuprot tome, veće i zastarele brodske jedinice biće postepeno raspoređene. Smatra se da ovakav program u svim vidovima oružane sile predstavlja striktan minimum s kojim naročito nisu zadovoljne kopnena vojska i mornarica. Međutim, i ovakvi vojni napori predstavljaju prilično finansijsko opterećenje za Švedsku čije su mogućnosti ograničene te imaju znatnog odraza na privredno zemlje u celini. Poslednju reč o tome daće švedski Parlament kad bude predložio program naoružanja koji je podneo Generalštab. Prema jednom grafikonu koji je

¹⁾ Vidi *Vojno delo*, br. 5, 6, 9 i 12 za 1954 godinu.

²⁾ 100 švedskih kruna = oko 5.800 dinara.

izrađen u vezi ovih problema, vojni troškovi po jednom stanovniku iznose u Švedskoj 38 dolara, dok u Švajcarskoj ne prelaze 36 dolara; međutim, ovolika razlika ne izgleda sasvim tačna i proverena.

(Tribune de Lausanne, 7 novembar 1954)

*

Švedska se ukopava

Dosada je u Švedskoj izgrađeno, izgrađuje se, ili je projektovano oko 500 vojnih skloništa u stenama, koja su različitih tipova i dimenzija. Počev od 1946 godine naovamo izgrađeni su uređaji u vrednosti od 200 miliona kruna, a ukupno planirani radovi dostićiće iznos od naknadnih 245 miliona kruna. Pored tunela u stenama (za jedinice flote), ova postrojenja obuhvataju skloništa za kontrolne centre, visoke vojne i civilne rukovodioce, radionice, skladišta, radarske uređaje, sistem uprave vatrom, podzemne hangare za oko 1.500 aviona i stalne uređaje za obalsku artiljeriju. Svi ovi zakloni zaštićeni su debelim slojem neprobojnih stena. Smatra se da bi stanovništvo, u slučaju potrebe, moglo živeti prilično dugo vremena u ovim skloništim. U njima je pripremljen smeštaj za škole, bolnicu od 1.000 kreveta, više manjih bolnica, sanitarne uređaje, skladišta hrane, itd.; pored toga, veći broj ključnih postrojenja u proizvodnji i rudarstvu spreman je da u potpunosti dejstvuje pod zemljom. Daleko na severu, električna centrala Harspranget, sa kapacitetom od 380.000 volti, jedna od najvećih na svetu, duboko je ukopana u čvrste stene. Da bi se u slučaju napada održao rad industrije, uskladištene su znatne podzemne rezerve gume, uljanih proizvoda, tungstena i hemikalija.

Samo se po sebi razume da ovom »ukopavanju« Švedske idu znatno u prilog postojeći geološki i tehnološki faktori. Švedsko prodiranje u dubine stenovitih naslaga, poznato pod nazivom *Operacija granit*, usledilo je, pored ostalog, i proračunom da je iskopavanje znatno jeftinije od podizanja ma kakvih nadzemnih skloništa koja bi trebala da protivstanu oruđu za masovno razaranja i uništavanje.

Pored vojnih postrojenja, Švedska predviđa i obimnu zaštitu civilnog stanovništva. U Stokholmu je već dovršeno sklonište za 80.000 ljudi, a očekuje se da će za 5—7 godina biti zaštitnog prostora za 400.000, odnosno polovinu stanovništva prestonice. Slična je situacija i u drugim švedskim gradovima. Švedska *civilna odbrana* predstavlja zaista »četvrti vid narodne odbrane« pošto, prema postojećem zakonu, svaki građanin od 15—65 godina starosti (sem u vojsci) mora provesti 60 časova godišnje na obuci u okviru raznih grana civilne odbrane.

Prema drugom zakonu, svaka zgrada koja ima više od 3 stana mora da izgradi odgovarajuće sklonište o svom sopstvenom trošku.

(US Naval Institute proceedings, novembar 1954)

DALEKI ISTOK

JAPANSKO VAZDUHOPLOVSTVO U 1954 GODINI

U poznatom švajcarskom vazduhoplovnom časopisu izišao je nedavno članak o japanskom vazduhoplovstvu u 1954 godini. Zbog specifičnog geografskog i političkog položaja Japana u posleratnom grupisanju pojedinih zemalja u svetu i njegovih neprestanih napora da obnovi svoju ratom razorenu zemlju i izgradi sebi ponovo, u granicama mirovnog ugovora, neku oružanu snagu, donosimo ovaj članak kao interesantan po svojoj informativnoj strani.

Čak i dobronamerni posmatrač u Japanu, počinje pisac ovog članka, mora priznati da je ekonomska situacija ove zemlje daleko od toga da bude sjajna. To je, uostalom, donekle i razumljivo ako se uzme u obzir da ni punih 10 godina još nije proteklo od završetka Drugog svetskog rata iz koga je Japan izašao kao pobedena i jako razorena zemlja. Posle tog rata Japan je, kao što je poznato, lišen svojih spoljnih poseda i isključen sa skoro svih svetskih tržišta.

Ranija vlada pretседnika Jošide morala je da se suprotstavi čitavom nizu monetarnih i finansiskih kriza. Pritom se treba potsetiti da su završetkom rata

u Koreji američke narudžbine u Japanu smanjene za 47% i da je uporno odbijanje celog sveta da otvori svoja tržišta japanskim proizvodima dovelo do neuravnoteženosti japanske trgovine. U 1953 godini rashodi ove zemlje premašili su prihode za više od 193 miliona dolara, a rezerve deviza su se morale smanjiti za 14%. Za prvi period 1954 godine (od januara do jula) deficit se već popeo na 177 miliona dolara. Ako se ne pronađe sredstvo da se zaustavi ovo klizanje, Japan će, prema mišljenju pisca, morati da uskoro finansiski propadne.

Verovatno da je ovakva situacija Japana imala uticaja i na njegovu aeronautičku industriju. Latentna kriza japanske ekonomije privukla je pažnju Sjedinjenih Američkih Država i ministar Dals je saopštio početkom septembra prošle godine da će Japanu biti odobrena znatna pomoć.

Sjedinjene Američke Države su ocenile da finansiranje i reorganizacija japanskog vazduhoplovstva ne predstavljaju neku opasnost s obzirom na to da će trebati još dugo vremena dok ovo vazduhoplovstvo ojača do te mere da bi predstavljalo izvesnu pretnju. Zasada ono je samo u začetku.

Aeronautička industrija Japana započela je svoj rad vrlo skromno. Taj početak obeležen je bojažljivim pokušajima u pogledu originalnih ostvarenja pošto vazduhoplovne kompanije nisu još u stanju da koriste američke licence kojima one sve raspolažu. Lista zasad izrađenog vazduhoplovnog materijala prilično je kratka: *Mitsubishi Juko* izrađuje pod licencom helikoptere *Sikorsky (S-55)*; *Kawasaki*, koja izrađuje klipne motore velike moći, uskoro će isporučiti Korpusu nacionalne sigurnosti 3 aviona za vezu *KAL-2* (ona može da ih isporuči 5 mesečno); *Japan Engine Co (Omija Tuji Kogyo)* izradila je jedan turbo-reaktivni avion sa kompresorom od 1.000 KS čija seriska izrada treba uskoro da otpočne; *Shin Nippon Kokoki* izrađuje helikoptere, a *Shin Meīwa* je pristupila proučavanju jednog školskog, lakog mlaznog aviona.

Sl. 1 — Model aviona japanske proizvodnje: dvosed za obuku i redovnu upotrebu KAT-1

Sl. 2 — Nastavnik sa svojim učenikom u japanskoj školskoj bazi Hamamacu

Očigledno je da ova aktivnost ne može da zadovolji potrebe jedne industrije koja se, u cilju daljeg održanja, mora oslanjati na obnavljanje ugovora i sporazuma sa Američkim vazduhoplovnim društvom za Daleki Istok. Ova situacija može se vrlo dobro ilustrovati pomoću statistika objavljenih, u septembru 1954, od strane Udruženja japanske aeronautičke industrije. Između novembra 1952 i marta 1954 prihodi su bili sledeći:

Proizvodnja aviona	152,935.000 jena
Proizvodnja helikoptera	53,401.000 jena
Proizvodnja motora i rezervnih delova	1,355.000 jena

Rashodi su, pak bili:

Rezervni delovi	2.514.601.000 jena
Održavanje i obnova	554.771.000 jena

Što se tiče situacije u pogledu pojedinih japanskih vazduhoplovnih linija, ona se ogleda u brojnom stanju osoblja koje se određuje za njihovo održavanje. Na kraju rata Japan je raspolagao sa kadrom od 4.800 kvalifikovanih civilnih pilota i 7.200 navigatora. Danas, prema podacima koje navodi pisac članka, ovo vazduhoplovstvo raspolaže samo sa 38 pilota, kome broju treba dodati 51 stranog pilota. U 1953 godini bilo je određeno oko 45 miliona jena za školovanje 41 pilota, 4 navigatora i 6 mehaničara. U julu 1954 otvorena je pilotska škola u Mijazaki (Kjušju); ona je do kraja 1954 trebala da izbaci 20 pilota, 5 navigatora i 16 mehaničara.

Prema tome, lako se može shvatiti razlog zbog čega su od 81 čoveka u sastavu posada koje koriste japanske vazduhoplovne linije, 50 Amerikanci. Ostalih 31 (Japanci) određeni su po unutrašnjim centrima u zvanju drugog pilota (18), navigatora (8) i mehaničara (5).

Ekonomska situacija japanskih vazduhoplovnih linija nije nimalo sjajna; ona je pre izvesnog vremena bila u tako kritičnom stanju da se već pomišljalo na prekid transpacifičkih linija koje su tek otvorene početkom 1954 godine. Ovaj prekid u vazдушnom saobraćaju mogao je biti izbegnut samo zahvaljujući intervenciji vlade koja je, pored ostalog, dopustila da se poveća od 2—3 puta nedeljno služba na liniji Tokio — San Francisko. Upućena je jedna molba američkoj kompaniji *US Civil Aeronautics Board* u kojoj se traži odobrenje da se ova linija produži do Los Angelesa.

*

Najzad, po pitanju vazduhoplovnih snaga koje stoje na raspoloženju Korpusu nacionalne sigurnosti, general Kentaro Nemura, koji komanduje njima, najavio je u junu 1954 jedan petogodišnji plan kojim se predviđa stvaranje 36 eskadrila koje bi bile opremljene sa nekih 800 aviona i to:

- 15 eskadrila naoružanih sa *F-86F Sabre* (375 mlaznih lovaca)
  - 6 eskadrila naoružanih sa *F-86D Sabre* (150 lovaca za svaku priliku)
  - 3 eskadrile naoružane sa *Lockheed RT-33* (54 aviona za izviđanje)
  - 6 eskadrila naoružanih sa *Douglas C-47* (96 dvomotornih transportnih aviona)
  - 6 eskadrila naoružanih sa *Douglas B-66* (96 lakih dvomotornih bombardera)
- Ukupno: 36 eskadrila sa 771 avionom.

Sa transportnim avionima, školskim i lakim avionima za vezu, japansko vazduhoplovstvo dostiglo bi ukupan broj od 1.300 aviona. Međutim, radi se samo o jednom dugoročnom programu. Korpus nacionalne sigurnosti danas raspolaže samo sa 50 lakih aviona; osim toga, ni za problem stvaranja kadrova nije još pronađeno rešenje. U julu 1954 general Nemura je jednom prilikom precizirao da će 300 japanskih pilota biti školovano u toku obuke 1954/55 po američkim bazama na Dalekom Istoku, dok će u isto vreme 100 drugih pilota biti poslato u Sjedinjene Američke Države radi usavršavanja. Obrazovanje prve eskadrile mlaznih lovaca predviđeno je za maj ili juni 1955 godine. Drugim rečima, japansko vazduhoplovstvo je, u svim svojim vidovima, još uvek u pripremnom periodu.

(*Interavia*, novembar 1954)

BURMANSE REPARACIJE OD JAPANA

Burma očekuje da dobije 250 miliona dolara na ime ratnih reparacija od Japana, i to na osnovu jednog sporazuma koji treba uskoro da bude ratifikovan.

Ukoliko ove vlade budu ratifikovale sporazum, reparacije će Burmi doneti 250 miliona dolara u gotovom novcu i 50 miliona dolara u japanskim zajedničkim investicijama u cilju unapređenja burmanske industrije. Plaćanje će biti u roku od 10 godina. Burmanski pregovarači postigli su, takođe, i pravo na reviziju sporazuma o reparacijama u svetlosti ugovora koje je Japan zaključio sa Indonezijom i Filipinima.

(*Military Review*, januar 1955)